

Å gi seg vennskapet i vold¹

Sidsel Natland

Høgskolen i Sogn og Fjordane

Sogndal

sidsel.natland@hisf.no

Abstract

This article deals with the concept of "friendship". We still carry with us a rather elevated style of speech and romantic notions on friendship that can be traced back to both Aristotle's ideas on friendship and the emotional and romantic language that increased during Romanticism. Aristotle differentiated between friendship for lust and pleasure, friendship for benefit and utility, and the good friendship which can be seen as the most elevated kind of friendship. Does this influence limit how we think of and practice friendships today? How is friendship experienced among children and youth today, and are contemporary arenas, like the internet, of importance for entering and exploring friendships and interpersonal relations? Are there new and perhaps extended limits for how intimacy can be explored within frames of friendships? The article seeks to shed light on the fact that friendships also imply power, inclusion, exclusion, experiences of not only joy, but also loss and fraud. The article ends up by posing new questions on the concept of friendship. The author argues that friendships may be studied as processes and production of subjectivity where people engage in relations that will not fit into Aristotelian and Romantic ideas of friendship, but that nevertheless satisfy new forms of friendship in late modernity.

Stikkord:
Vennskap
relasjoner
intimitet
ungdom
kjønn
etnisitet

Vennskapet: gammelt språk – nye praksiser?

Det å være venner handler om relasjoner og identiteter; om hvem vi er og ikke er, hvem vi vil bli sett med og hva vi vil bli sett som. Vennskap er et begrep som forteller oss noe om kvalitet ved og innhold i en relasjon. Vi er vant til å skille mellom vennskap og parforhold. I media leser vi daglig om kjendisers parforhold. Mediefortellinger om slike parforhold begynner ofte med en forsikring

om at "vi er bare gode venner" før parforholdet bekreftes, og de avsluttes gjerne med "vi skilles som venner". Våren 2007 skiltes, ifølge mediene, kjendisparet Vendela Kirsebom og Olaf Thommessen som nettopp venner. Den samme vinteren så vi også hvordan media poengterte at vennskapet mellom landets mektigste venninner, Valla og Yssen, ble brutt. Vennskapet var over. Og media lette etter Vallas venner. Hvor var de nå? Slike medieeksempler illustrerer

hvordan vi gjennom medie- og populærkulturen får signaler om at mellommenneskelige relasjoner som vennskap, familie og parforhold er viktig. Allikevel har det til nå vært lite forskning om forholdet mellom idealer av og menneskers erfaringer med og opplevelser av vennskap. Den britiske sosiologen Graham Allan hevder at vennskap er lite analysert av samfunnsforskere til tross for den åpenbare betydning vennskap har i våre hverdagsliv, og han antyder at dette kan henge sammen med at det anses som for hverdagslig og banalt til å underlegges samfunnsvitenskapelig analyse (Allan 1989). I de senere årene har det imidlertid kommet flere norske bokutgivelser som tar opp fenomenet vennskap, både som filosofisk, sosiologisk og kulturhistorisk fenomen (Svare 2004, Lange og Slagsvold 2003), og vennskap slik det skildres i litteraturen (Åmås 2005).

Vennskap har vært et tema helt fra antikkens tid, og som filosofen Helge Svare viser til i boken *Vennskap* (2004), er det særlig Aristoteles' tanker i *Den nikomakiske etikk* om vennskap som uttrykk for både nytte, lyst, men særlig det gode vennskapet, som har stått sentralt i tenkningen omkring vennskap. Aristoteles skiller mellom tre vennsapsformer, der skillene dreier seg om hva vennsapsrelasjonen bygger på og hva som gir den liv. Nyttevennskapet inngås således fordi det er til gagn for oss, og lystvennskapet kan inngås fordi det gjør oss fornøyde og glade der og da (Svare 2004:26-27). Et nyttevennskap kan for eksempel være en relasjon til en person det kan lønne seg å være venn med fordi det kan gi en fordel med tanke på jobb og nettverk, mens et lystvennskap kan inngås med en person det er morsomt å være sammen med. Aristoteles mener at slike vennskap er preget av usikkerhet; de kan raskt ta slutt hvis en ikke opplever umiddelbar

glede eller at relasjonen er nyttig for en. Relasjonene er skjøre og kjennetegnes av en stor risiko for kriser. Det *gode* vennskapet kan derimot bare oppstå mellom *gode* mennesker:

Relasjonen krever at partene har utviklet de rette *dydene*, blant annet sinnsro, storsinn, sjenerøsitet og trofasthet. Og det tar tid å bli så godt kjent med noen at man kan slå fast om vedkommende virkelig har disse dydene. Dette begrenser antallet gode venner det er mulig å ha (Svare 2004:32).

Slike utlegninger om vennskapet er blitt kritisert for å tegne et altfor høystemt bilde av vennskapet (Svare 2004:13). Filosofen Knut Ågotnes (2004) viser til at Aristoteles opererer med et skille mellom to nivåer i synet på vennskap. Det dreier seg om et epistemologisk skille der

Kunnskap om et fenomen må rette seg etter fenomenets natur, i dette tilfellet slik den erfares i dagliglivet. Først når denne er forstått – ”på sine egne premisser” – kan fenomenet plasseres i større teoretiske sammenhenger (Ågotnes 2004:48).

På handlingsnivå inngår mennesker stadig i relasjoner som bryter med de høystemte vennsapsidealene, og i vår tid bør det være mulig å finne et begrep om vennskap som rommer mer enn idealet om det gode vennskapet som den opphøyde vennsapsformen. Den aristoteliske påvirkningen om vennskap og det gode bør derfor også ses tett sammenvevd med de idealer om vennskap som vokser frem på 1800-tallet, da vennskapet omkranses av et svulstig og følelsesladet språk, noe jeg kommer tilbake til. Til sammen mener jeg at disse idealene

og dette språket stadig har stor innvirkning på hvordan vi opplever vennskap. Min diskusjon har derfor som utgangspunkt at våre *kulturelle forestillinger om vennskap* stadig preges av høystemte idealer som kan innebære en begrensning når det gjelder våre muligheter til å *italesette* vennskap – og derigjennom fortsetter vår vurdering av vennskap i forhold til de høystemte idealene.

Disse ideene er først og fremst noe som har vokst fram i møte med egen empiri. I mitt avhandlingsprosjekt om unge jenter som utøver vold (Natland 2006), ble vennskapet et viktigere tema enn jeg hadde forutsett. Jeg bygger min avhandling på et materiale der jeg blant annet har analysert vennskap som noe som også dreier seg om makt, hierarkier og konflikter. Denne interessen kom først til etter å ha studert det mediemateriale som utgjør avhandlingens eksterne kilder, altså de kilder som jeg som forsker ikke har bidratt til å skape. Dette materialet, som særlig består av nyheter og reportasjer fra riks- og lokalaviser, satte oftest fokus på at volden jentene imellom skjedde innenfor rammene av jenters mer eller mindre tette vennskap. Ut ifra denne nærlesningen ble vennskap et viktig tema også i mine interne kilder, altså de kilder som jeg selv har tatt initiativ til å skape. Disse består av kvalitative spørrelistene med skoleelever og kvalitative forskningsintervju med jenter som har erfaring som utøvere av vold. I samtaler med jenter med voldserfaringer, kunne de for eksempel poengtere at deres vold ikke skjedde innenfor rammene av en gjeng, men at de var *venner*, og at det dreide seg om *vennskap*. Gjengbegrepet som de så brukt i media, og som jeg ønsket å spørre om deres opplevelser av, var et begrep de definerte seg vekk fra ved heller å vektlegge vennsapsrelasjonen. Derfor ble vennskap et gjennomgangstema for meg. Når jeg i intervjuene spør informantene

om vennskap og hva som er viktig når man er venner, er svarene svært sammenfallende. ”Tillit” og ”trofasthet” er kvaliteter som går igjen. En venn er ”en som stiller opp” og ”en som støtter deg”. Det å kunne ” snakke om alt”, være ærlig, hjelpsom og omtenk-som er ord og vendinger som går igjen. Svarene reflekterer en høy etisk bevissthet, men også romantiske idealer. I så måte kan man si at ungdommene snakker både klisjefylt og høystemt om vennskap. Jeg verken nedvurderer eller trekker i tvil deres vennsapsidealene, men det er ikke til å komme forbi at et slikt språk også kan virke begrensende på hva som kan sies om vennskap. De unge jentenes fortellinger om volden handlet jo om at volden ofte skjedde når vennsapsidealene på ulike måter hadde blitt brutt. Ikke desto mindre kunne volden skje innenfor rammene av et vennskap – og noen av jentene ga også uttrykk for at vennsapsrelasjonene ble gjenopprettet, om enn i en noe skjørere form, etter en voldsepisode. Hvordan skulle jeg forstå disse vennskapene?

For meg ble løsningen å finne måter å studere vennskap på som overskrider forestillingene om vennskap kun som en iscenesettelse av det gode. Når mine informanter snakker om hva som er en god venn og gode vennskap, setter de på mange måter ord på vennskap som produkt, noe som bare ”er”. For å få frem at aktører kan oppleve skjøre og løse relasjoner som tilfredsstillende vennskap, må jeg heller forsøke å forstå dette som uttrykk for at vennskap kan studeres som prosess.

I denne artikkelen vil jeg derfor argumentere for at vi må trenge bak idealene og forestillingene ved å studere hvordan vennskapet praktiseres. Hvordan *gjør* de unge vennskap? Finnes det arenaer og måter å bygge relasjoner på som utfordrer idealene om hva det fullkomne vennskapet er? For å

besvare disse spørsmålene vil jeg i det følgende argumentere for at *arenaene* for relasjonsbygging og *intimitetsgrensene* for relasjonene er viktige for å forstå nye måter å være venner på. Jeg kommer til å fokusere på ungdoms vennskap siden det er ungdom jeg selv har arbeidet med, og fordi ungdom kan ses som en slags kulturell avantgarde. Jeg vil anvende fire studier som alle tematiserer unges vennskap og relasjonsbygging (Brandtzæg 2004, Heggli 2002, Rysst 2005 og Zackariasson 2001) i tillegg til eksempler fra eget avhandlingsarbeid, for å illustrere ulike måter å bygge relasjoner på. Med disse empiriske studiene som utgangspunkt, søker jeg i artikkelens siste del å løfte diskusjonen ved å argumentere for at vi i dag trenger et vennskapsbegrep som i større grad også forstår vennskap som uttrykk for identitetsforhandling og subjektiveringsprosesser. Men først vil jeg ved hjelp av Svares bok om vennskap (Svare 2004) plassere vennskapet i en idé- og kulturhistorisk ramme.

Vennskap fra fornuft til følelser

Å snakke om vennskapsbegreper *i endring*, indikerer en forståelse av vennskap og menneskelige relasjoner som historiske fenomener. Det er viktig å poengtere at mye av det vi vet om vennskap, er om menns vennskap, og om menn i høyere samfunnslags vennskap. Mange av kildene til kunnskapen er brev, diktning og tenkning produsert av menn fra høyere samfunnslag. Andre former for vennskap er i stor grad usynliggjort, selv om det finnes beskrivelser av kvinners vennskap fra renessansen og framover (Svare 2004:45). Innenfor rammene av denne artikkelen, er det ikke rom for å gå i dybden på hvordan vennskap har blitt vurdert opp gjennom historien, men jeg vil konsentrere meg om tiden etter det

som jeg oppfatter som et skille fra og med 1800-tallet, og som handler om hvordan det *følelsemessige* ble en del av vennskapet. Før denne tid, helt fra antikken, har både filosofer og historikere hevdet at vennskap slik vi opplever det i dag, ikke fantes på samme måte den gang, men at vennskapsforholdene var regulert av normer som vi i dag vil karakterisere som høflige omgangsformer, og de ble opprettholdt av hensyn til trygghet og økonomi.² Vennskapene var avgjørende fordi de samfunnsinstitusjoner som ellers skulle beskytte individene, ofte var svake i og med at man ikke hadde noen sentralmakt til å håndheve dem. De var heller ikke basert på individuelle valg. Med nasjonalstatenes framvekst på 1700-tallet ble samfunnsforholdene mer velordnede, i tillegg til at ideer om universelle menneskerettigheter vokste fram. Dette skapte nye vilkår for vennskap. I det moderne samfunn kan enkeltmennesket være trygg på at det får sin sikkerhet gjennom staten, og han eller hun trenger derfor ikke knytte bånd til mennesker kun med tanke på trygghetskappende allianser (Svare 2004:65).

I romantikken på 1800-tallet vokser det fram et bilde av en tid for sterke og følelseladde vennskap. Den enkeltes subjektive opplevelse av virkeligheten verdsettes, og lidenskap og følelser dyrkes før fornuften. Gjennom dette vokser ideen om *tvillingsjellvennskapet* fram: Mennesket opplevde en helhet som vanskelig kunne oppnås alene. Nå er ikke dette helt nytt. Det som kalles det *romantiske vennskap* i denne tiden, eksisterte både på 16- og 1700-tallet. Men på 1800-tallet ser man at vennskapene blomstrer blant både kvinner og menn. Tidsperioden hadde en stor åpenhet for følelsemessige uttrykk, og språket man brukte om vennskap kan karakteriseres som høystemt og svulstig (Svare 2004:70-71, se også Hellesund 2001).

I løpet av 1800-tallet er det også noe

annet som endrer seg som har fått betydning for vår tids begrep om vennskap. Det oppstår en sterkere forestilling om at *ekteskapet* skulle være noe mer enn samarbeid og praktisk-økonomisk forhold, det skulle også tuftes på den romantiske kjærligheten. I og med dette skjer det en forskyvning mellom vennskapet og ekteskapet der ekteskapet og den romantiske kjærligheten får høyere status som menneskelig relasjon enn vennskapet. Tidligere hadde mange søkt trøst i vennskap når ekteskapet syntes upersonlig, følelses- og kjærlighetløst. Men nå oppstår idealet om at ekteskapet skal fylle denne funksjonen. Samtidig trekkes vennskapsidealene med inn i ekteskapet siden ekteparet ikke skal bare elske hverandre; de skal også være hverandres beste venner (Svare 2004:78-79).

I og med denne statusforskyvningen mellom ekteskap og vennskap, ble vennskap nå noe som man knyttet til *ungdomstiden*. Assosiasjonene til det ungdommelige førte dermed til at vennskap fikk noe mer umodent over seg. Med den britiske ungdomsforskeren Nick Lee (2001) vil jeg omtale dette som at venner var noe man kunne *være* mens man ventet på det som man til slutt skulle *bli* – nemlig voksen – og gift! Vennskap mellom unge kvinner ble for eksempel positivt vurdert idet det ga dem sosiale ferdigheter som ville komme til nytte i fremtidige omsorgsoppgaver i familien. Det ble også akseptert av vennenettverket at prioriteringene ble annerledes når man ble gift; at ekteskapet kom før vennskapet.

Blikket endres: Fra menns til kvinners vennskap

Det å studere samfunnsmessige endringsprosesser kan gi oss et rikere bilde av mangfoldet av vennsapsformer, samt at det kan gi innsikt i hvordan dagens samfunnsfor-

hold påvirker våre vennskap (Svare 2004:43). For eksempel påvirkes ikke vennsapsbegreper bare av generelle historiske endringsprosesser, de påvirkes også av endringer i synet på både kjønn, alder og klasse. En viktig endring kan sies å være at der det før var *menns* vennskap og nærhet som ble feiret i tale og skrift, står i vår tid forestillingen sterkt om at det er *kvinner* som mestrer de nære sosiale relasjoner. Dette kan blant annet knyttes til endrede kjønnsroller og grenser for intimitet.

Når det gjelder vennskap i forhold til synet på kjønn, er det verdt å merke seg at dette også må ha innvirket på de intimitetsgrenser som vennskapelige relasjoner kunne ha. I de samkjønnede vennskapene på 1800-tallet og tidligere ser det ut til å ha vært uproblematisk å kysse eller omfavne en nær venn. Svare sier at det med vår tids forestillinger og begrep om homoseksualitet er rimelig å anta at det var mer vanlig med det vi i dag vil betegne som homoseksuelle handlinger innenfor vennskapet, samt at vennskapet som relasjon ga rom for langt flere følelser og uttrykksformer enn det gjør i dag (Svare 2004:74-75). Dette endret seg imidlertid drastisk på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet da forestillingen om en ”homoseksuell personlighet” oppstår innenfor psykiatrien. I og med dette endret synet på vennsapsrelasjoner seg: Varme følelser og kjærtegn mellom venner som før hadde blitt ansett som uttrykk for lojalitet og hengivenhet, ble i økt grad betraktet som et symptom på en avvikende seksualitet. Dette var noe som i størst grad fikk betydning for menns vennskap. Der den kulturelle forventningen til kvinner stadig var at de skulle uttrykke nære, varme følelser, hadde det nå utviklet seg et ideal om at menn skulle vise styrke og at de i større grad skulle sensurere sine følelsesuttrykk. Frykten for å oppføre

seg ”kvinnelig” faller sammen med frykten for at dette var et tegn på at man var homo-fil. I og med denne utviklingen, blir ram-mene for menns vennskap snevrere. Kroppskontakt ble også tabu. Vennskap fikk et ”mistenksomhetens blikk” over seg.

Dagens idealer: vennefamilien

Hvordan skrives og snakkes det om venn-skap i dag? Til tross for at familier strever med å få tid til å pleie både parforholdet og familieforpliktelser, er det et ideal å pleie vennskapet også. Kulturforskeren Hilde Danielsen (2006) viser for eksempel i sin avhandling hvordan foreldre balanserer sin tidsbruk mellom det å dyrke vennskap og det å sette barna sine i sentrum. Ifølge Danielsens informanter må ikke dyrking av vennskap gå ut over tiden man har til rådigh-et for sine barn, og en av informantene karakteriserer således dyrking av sine vok-sne vennskap som ”kveldsaktiviteter”, noe som kan pleies på tidspunkt der man like-vel ikke har aktiviteter med barna (Danielsen 2006:114-115).

Den måten vennskap tematiseres på i dag, kan ses i tråd med vår tids samfunns-strukturer og idealer for mellommenneske-lige relasjoner. Som samfunnsforskerne Birgitte Lange og Marit Slagsvold (2003) sier det:

Venner forener behovet for frihet og selvstendighet med behovet for tilhørighet og identitet. Venner kan velges og velges bort, i motsetning til familie, naboer og kollegaer. Og valget trenger ikke vare lenger enn man selv ønsker (Lange og Slagsvold 2004:5).

De peker på at vennskap er knyttet til behovet for opplevelser, egenutvikling, selv-realisering, noe som er uten forpliktelser –

det flyktige – det selvbekreftende. Et vel-kjent begrep i vår tid er *vennefamilien*, som beskriver tendensen der venner blir det faste holdepunkt når andre relasjoner er i oppløsning. På mange måter kan vår tids vennskap forstås både i forhold til den nye strukturen ”vennefamilien”, men det kan også forstås som at det fyller funksjonen som ”fristed fra parforholdet”. I dette ligger det til grunn at vennskap er en arena fri for seksuelle bånd. Vennskapsbegrepet rommer i så fall ikke en dimensjon av seksualitet. Her finnes grenser for intimitet. Venne-familien indikerer videre nære relasjoner uten biologiske bånd. Språket vårt om vennskap er imidlertid fattig slik at prin-sippet om biologi som den egentlige til-knytning, blir rådende også når vi skal sette ord på en god venns kvaliteter: ”Hun var som en mor/som en bror for meg”. Dette kan forstås som at det stadig er en domine-rende idé om at det er biologien som har forrang; det er din biologiske familie som til syvende og sist står deg nærmest.

Det som i mindre grad kommer fram om vennskap, er vennskapets mørkere sider. Konflikter og svik i forhold til venn-skapsidealene tematiseres sjeldnere. Er vir-kelig vennskap en arena fri for strategisk tenkning, status og makt? Harmoniseres vennskap slik at i det rådende vennskapsbe-grep hører sorg og tap ikke til? Vi mangler språk for nyansene i vennskapene: Vi setter ord på både de gode og de problematiske sider ved parforhold og familiebånd, men vennskapet er et fenomen som ikke i samme grad lar seg fange. Videre i denne artikkelen skal jeg med eksempler vise hvordan det å praktisere vennskap kan være mer komplekst og mindre harmonisk enn det idealene tilsier.

Relasjonsbygging på nye arenaer

Jeg skal nå ta for meg et par eksempler fra ungdomsforskningen som belyser arenaer der relasjonsbygging foregår, nemlig internett og shopping. En del forskere har ment at internettrelasjoner er overfladiske og distanserte på grunn av at dialogen er ikke-verbal, samt at relasjonene er enklere å bryte. Relasjonene vurderes altså etter idealer om det gode og følelsesmessig nære vennskapet, og ut ifra en slik forståelse av vennskap, når ikke internettrelasjonene opp som kvalitativt ”gode nok”. Ikke desto mindre gir aktørnære studier indikasjoner på at ungdom selv opplever mye positivt med denne måten å inngå relasjoner på – de finner lett fram til andre unge med samme interesser, og de inngår relasjoner på tvers av geografiske og kulturelle grenser.

Psykologene Petter Brandtzæg og Birgit Stav (2004) har studert hvordan internett er et alternativt rom for både barn og ungdom til å utvikle vennskap i. De finner at relasjoner i cyberspace hovedsakelig er et supplement til eksisterende relasjoner, men samtidig at nye relasjoner kan oppstå, uavhengig av møter i den fysiske verden. Relasjonsbygging på internett skaper nye muligheter og utfordringer fordi rammene for kommunikasjon er annerledes. De unge frisettes fra tradisjonelle normer for hvordan vennskap utvikles og oppstår. Det viser seg at mange opplever at de har lettere for å åpne seg og å snakke om vanskelige ting på nettet enn i sine ansikt-til-ansikt-vennskap. Brandtzæg og Stav diskuterer derfor internett som en arena for ulike typer av sosial støtte, blant annet ”emosjonell støtte” og ”vurderingsstøtte”.

Emosjonell støtte defineres som det å kunne yte og motta omsorg og empati. Muligheten for å kunne snakke om vanskelige ting, samt å få støtte og trøst, er sentralt. I motsetning til de kritiske perspekti-

vene, viser det seg også at ungdom søker støtte hos sine såkalte ”nettvenner”, og at de finner dette berikende og meningsfullt. Slik sett ser det ut til at internett er en arena med helt særegne betingelser for relasjonsbygging, nemlig at brukerne kan oppleve en form for *nærhet gjennom distanse*.

En annen funksjon nettvenskaperne har, at de også gir *sosial vurderingsstøtte*, det vil si det å motta tilbakemelding og støtte på egen person og identitet. Her støtter Brandtzæg og Stav seg til modernitetsteoretikere som Anthony Giddens og Thomas Ziehe idet de peker på at unge i dag vokser opp i en verden som ikke i like stor grad bygges opp omkring strukturer som klasse, arbeid og utdanning. Dermed kan internett forstås som et frirom der relasjonsbygging med andre unge kan ses som en mobil og eksperimenterende praksis. Men andre forskere, som Susan Herring, har nettopp pekt på at på internett aktualiseres for eksempel klassiske kjønnsstereotyper i de unges kommunikasjon, slik at internett ikke betyr en total frisetting fra gamle normer og tradisjoner (Herring 1999). Et viktig poeng er at der internett, chat og sms kan fungere som forsterkning av ungdommens inklusjon, vil det samtidig være slik at følelsen av eksklusjon vil bli sterkere om ingen har svart eller om man sjelden får sms og e-post.

Om arenaene for hvor vennskap skjer, endres, kan en tenke seg at også vennskapsbegrepene må endre seg. Begrepet ”nettvenner” indikerer for eksempel en ny måte å forstå vennskap på. Det som også er interessant med denne arenaforskyvningen for hvor vennskap gjøres, er at relasjonsbyggingen kan knyttes til en såkalt ”soveromskultur”. Den britiske ungdomsforskeren Angela McRobbie (1991) introduserte dette begrepet for å karakterisere den typiske arenaen der *jenter* praktiserte sine venn-

skap ”ansikt-til-ansikt” i motsetning til gutter som gjorde sine vennskap ute, ”side-om-side”. Slik sett skjer det her en brytning av de tradisjonelle kjønnede vennskapsbegrepene. Det offentlige rom får mindre betydning også for guttene til denne typen utprøving og behov for vurderingsstøtte, og dette er en tendens som Livingstone (2001) kaller ”oppvekstens privatisering” (Livingstone 2001 i Brandtzæg og Stave 2004:36).

Når de unge på denne måten ”skriver vennskap” på nettet, kan det ses som en måte å gjøre vennskap på som er spesifikt ungdommelig. En annen variant av vennskapsskriving er jenters skriving i skoledagbøker. Folkloristen Gry Heggli (2002) peker i sin doktoravhandling på at denne skriveaktiviteten blant annet tematiserer og understreker vennskap. Jeg mener at skrivingen også dreier seg om både emosjonell støtte og vurderingsstøtte, slik som Brandtzæg og Stave diskuterer det. Men i forhold til Heggli's studie er et betimelig spørsmål hvordan denne måten å bygge vennskap på, også kan ses som inkluderings- og ekskluderingsmekanismer. Hvem får skrive en vennehilsen i jentenes skoledagbøker? Er det noen som ikke får skrive, eller som det oppleves som likegyldig for eieren å få en hilsen fra? Hvem er til stede på jenterommet når bøkene bearbeides og leses høyt fra?

En annen arena for relasjonsbygging som utfordrer den vante forestillingen om at vennskap for gutter innebærer at de gjør noe sammen, mens jenter ”bare” snakker når de praktiserer vennskap, er det som antropologen Mari Rysst viser i artikkelen ”Det koster å være kul” (2005). Hun viser hvordan det å gå på shopping med venninner bygger relasjoner, altså hvordan *forbruk* har en rolle i unge jenters relasjonsbygging. Det å dra på shopping, hva som

blir kjøpt og hvorfor, tydeliggjør hvordan de unge jentene benytter ulike former for forbruk i sin selvpresentasjon og i forhold til å skape relasjoner og vennskap (Rysst 2005:11). Rysst viser hvordan vennskap på tvers av etnisitet vanskeliggjøres idet forbruk og økonomi veves inn i de unges relasjonsbygging. Hun argumenterer for at faktorer som hudfarge, kulturell og sosial kompetanse, økonomi og holdninger i hjemmet har betydning for minoritetbarneas opplevelse av å bli inkludert eller ekskludert fra etnisk norske miljøer. Rysst presenterer oss for jentene ”Mitha” og ”Farou”, som strever med å bli inkludert med sine jevnaldrende. I klassen deres finnes jentene ”Nina”, ”Ida” og ”Marit”, som Mitha gjerne ville gå på shopping med. Svaret hun får er at det ikke går an, for ”vi skal bare være tre”. Som Rysst sier det: ”Svaret tydeliggjør det relasjonsbyggende aspekt ved shoppingen, samt en subtil, uangripelig utestengningsmekanisme: Når de bare skal være tre, er fire en for mange” (Rysst 2005:11). Rysst mener at det er rimelig å forstå innvandrerjentenes problemer med å knytte vennskap til de kule norske jentene ved at de ikke klarer å skaffe seg den nødvendige materielle ”pakken” for å være kul og dermed populær. Mitha har for eksempel brukt løgn som strategi og løyet om at hun skal på ferier og at hun eier ting som hun ikke eier. I begynnelsen fungerte løgnene, og da ble hun inkludert i den norske venninnekonstellasjonen. Den kulturelle modellen om å være ”kul og populær” motiverer Mitha så sterkt at hun ser ikke hvilke andre muligheter hun kunne hatt for å knytte sterkere tilhørighet til andre og slik bygge nye vennskap. Rysst sin studie dreier seg om minoritetsbarn, men økonomiaspektet vil jeg tro har betydning også for etnisk norske ungdommer fra familier med dårlig økonomi.³

Ungdoms intimitetsgrenser

Det andre aspektet jeg vil trekke fram, er de unges intimitetsgrenser og grenser for kjønn.

Den svenske etnologen Maria Zackariasson (2001) har i sin doktoravhandling studert relasjonsbygging mellom svenske studenter på studenthjem. Den relasjonen som hun finner som den mest attraktive og som studentene forventes å innta, er det Zackariasson kaller *korridor-kompisskap*. Dette er et vennskapsbegrep som skal opprettholde en viss form for sosialitet og fellesskap, men det betyr ikke at man må være venn i mer tradisjonell forstand, ei heller at man må like alle på gangen. Det er fellesskapet som står i fokus, og vennskapelighet og toleranse er viktige aspekter ved relasjonen. Men til tross for dette idealet, oppstår sterkere vennskapsbånd mellom enkelte av studentene. Da integreres flere krav til vennskapet, slik som lojalitet og fortrolighet. Et tredje vennskapsbegrep som aktualiseres i dette miljøet, er de *dyadiske vennskapene*, som utgjøres av to individer. Dette vennskapet krever *ytterligere* fortrolighet og lojalitet.

Når ”grunnidealene” for vennskapene er sosialitet og vennskapelighet, viser Zackariasson at dette er et bakteppe som muliggjør de *kjønnsoverskridende* vennskapene (2001:141). Idealet er at kjønn bør betraktes som en irrelevant faktor for hvordan vennskap gjøres. Å komme godt overens anses som viktigere enn hva slags kjønn man regnes til.

Jeg har til nå omtalt og støttet meg til perspektiv på at moderne vennskap er fri for seksuelle undertoner. Ikke desto mindre kan det være at det i noen ungdomsmiljøer i dag er slik at disse intimitetsgrensene utfordres. På nettsiden *Klara Klok* (www.klaraklok.no) hvor ungdom kan skrive inn spørsmål om alt de lurer på, kan en for eksempel lese innlegg der ungdom

(både gutter og jenter) bruker begrepet ”flørtevenn”. Dette betegner en venn som ungdommene innimellom også kan kysse og ”rote” med. Noen ganger kan også flørtevennen bli en kjæreste. Spørsmålene fra de unge kan handle om usikkerhet i forhold til hvor grensene går, samt skuffelsen når den ene parten ønsker å overskride grensen fra flørtevenn til kjæreste. Fra helsetasjoner for ungdom rapporteres det også at de jevnlig får spørsmål om det er unormalt å integrere en seksuell dimensjon i sine vennskap.⁴ Et annet aspekt i dette, er medias rapporteringer av at det på fester også flørtes med mer homoseksuelle handlinger, som når jenter kliner med andre jenter. Mitt spørsmål er om det kan ses som en utprøving på linje med den sosiale vurderingsstøtten jeg viste til i eksemplet om internettvennskap. Er dette noe som er legitimt å gjøre i visse vennskapskretser, og bare i enkelte sammenhenger? Muligens kan ungdommenes sex- og flørtevennskap ses som en type lystvennskap som praktiseres innenfor det man med Mike Featherstone (1994) kan kalle en ”kontrollert dekontrollert” sfære, nemlig at de unges vennskapsbegreper åpner opp for seksuelle handlinger i visse sammenhenger, på bestemte arenaer.

Poenget her er uansett at vi kanskje ikke lenger kan forstå vennskap som noe totalt avseksualisert. Dette leder meg over til hva som skjer hvis venner blir kjærester. Zackariasson (2001) viser at når dette skjer i studenthjemmene, er det ikke bare enkelt. Det kan lede til spenninger og konflikter når to personer velger hverandre fremfor kollektivets vennskap. Derfor betraktes den romantiske parrelasjonen mer negativt enn den dyadiske vennsapsrelasjonen. Paret oppleves som å bryte mot den forventede sosialiteten på studenthjemmets korridor-miljø. Seksuelle relasjoner bør derfor vike

plass for kollektivet. Allikevel har seksualitet en rolle innad i gruppen, særlig i forhold til hvordan visse oppførsler oppfattes. Den sterke betoningen på vennskap og ikke seksualitet kan derfor forsterke fokuset på det siste. Et eksempel på det er når en av informantene forteller om at hun kom inn på tv-rommet hvor hun ser at to andre studenter ligger tett omslynget og ser på tv. Hennes reaksjon er at hun tror de to har blitt kjærester – tolkningen handler ikke om at det kunne dreie seg om vennskapelig intimitet. Senere opplever hun at også andre sitter slik i sofaen, og hun finner ut at det dreier seg om en fysisk vennskskapsrelasjon som hun ikke er vant med. Hun godtar da at dette kan defineres som vennskap. Hendelsen illustrerer godt hvordan heteroseksualitet og kjønnsdikotomisering har innflytelse, også på hvordan vi vurderer vennskap, kjønn og intimitetsgrenser.

Voldelige vennskap og svik

Jeg skal i artikkelens siste deler komme tilbake til de vennskapene som tematiseres i mitt eget avhandlingsarbeide (Natland 2006). Jeg stilte innledningsvis spørsmål ved hvorfor begrepet ”vennskap” ble aktualisert når det var snakk om jentenes vold. I medias beskrivelser av gutters voldelige handlinger fant jeg at begrepet ”gjeng” mer gjennomgående ble brukt for å karakterisere deres relasjoner og nettverk. Gjengbegrepet er godt etablert innenfor kriminologien, men kriminologien har ikke desto mindre vært utsatt for feministisk kritikk de senere årene for å være en disiplin der det mannlige perspektivet har dominert forskerblikk, perspektiv og felt (Brown 1998, Wykes 2001). Kriminologiens gjengbegrep er etablert også i medias sfære, og jeg stilte derfor spørsmål til det mediematerialet som jeg analyserte: Reflekterte den

språklige iscenesettelsen av jenters og gutters vold forestillinger om kjønn? Etter min mening er både gjeng og vennskap begreper som understreker relasjoner som *kjønnede*. Når begrepet vennskap syntes oftere brukt for å omtale jentenes relasjoner, kan det henge sammen med at vennskap er noe vi forbinder med jenter, og at gjeng er noe som forbindes mer med både gutter og med vold. Det er i så fall interessant at også jentene selv distanserte seg fra gjengbegrepet og heller omtalte seg som venner, eventuelt en ”vennegjeng”.⁵

Først og fremst er det interessant at Zackariassons diskusjon om de ulike vennskapene som oppstår og idealene knyttet til dem, er gjenkjennelige også i mitt materiale. Jeg mener å se tendensen til at vennskskapsidealene handler om å ha kompetanse til å mestre ulike typer vennskskapsrelasjoner, både de helt nære og de mer perifere vennskskapene. Ungdommene i mitt intervju- og spørrelistemateriale uttrykker gjerne at de har *mange* venner: Det å ”kjenne mange” er viktig, men vel så viktig er det at en i tillegg til en stor vennekrets har ”bestevenner”. ”Bestevenner” betegner da de vennene som en står *nærmere*, som en i større grad knytter *tettere relasjoner* til og som en *stoler mer* på enn noen av de andre. Jeg opplever det som et ideal blant de unge, at vennskapene ikke nødvendigvis må være samkjønnede. At det å være jente og å ha en gutt som sin mest betroede venn, trekkes fram av jentene selv som noe positivt. På denne måten poengterer ungdommene at det fortrolige vennskapet, inkludert de nære og intensive samtalene og betroelsene, ikke lenger er noe som bare finnes innenfor rammene av jenters vennskap.

Det som videre vakte min interesse, var hvordan jentene gjennom å snakke om vennskap, tematiserte kjønn og måter å gjøre vennskap på. Særlig fremtredende var

forestillingen om at jenter var dårlig egnet til å leve opp til de krav om ærlighet, redelighet og lojalitet som jentene mente kjennetegnet en god venn. Det å snakke generelt om vennskap og gode venner ga meg bare innblikk i ”standardformularene”; de idealiserte fortellingene og forestillingene om vennskap. Jeg fant at det var ved å snakke om konfliktene, vennskapets svik, at jentene kunne sette andre ord på relasjonene. Jeg kalte dette en *intensivering av relasjonene* (Natland 2006:111-114), og med det mener jeg å peke på det prosessuelle, der vennskapene går over til konflikter, der makt og strategier blir synlige. Jeg så hvordan utvekslingen av fortrolig informasjon som karakteriserte de nære vennskapene, også var det som i sin tur var farlig informasjon hvis vennskapet ble satt på prøve. I slike tilfeller blir vennskapet jentenes viktigste våpen. Derfor måtte jeg lete etter en måte å forstå vennskap på som går bak idealene og som utfordrer fortellingen om vennskapet som noe godt.

Innenfor de voldelige jentenes vennskap, mener jeg å finne eksempler på både forestillingene om det gode vennskap, men også lyst- og nyttevennenskap. Men spørsmålet er hvor fruktbart det er å bruke slike begrep som et mål for å karakterisere kvaliteten ved relasjonen. Jeg mener også å se holdninger til venner etter at vennskapet er brutt, som indikerer en intim måte å erfare vennskapsbegrepet på. Jentene snakker om *eks-venninner*, og jeg ser dette som en forlengelse av ideene om vennefamilien. Om idealet om vennefamilien skal leves ut fullt og helt, må jo også det innebære at medlemmer av vennefamilien ”skilles”, og at også slike brudd kan være vonde og smertefulle. Prefikset *eks-* indikerer en relasjon som er brutt; men også en relasjon som allikevel finnes så å si i kraft av sitt opphør. En *eks-venninne* er ikke en *venninne* som bare

glir fra deg på grunn av divergerende interesser og valg i ungdomstida, en *eks-venninne* markerer en mer intens relasjon, både i det som var, men også i det som ikke lenger er.

I forhold til tidligere tiders vennskapsbegrep, er det for eksempel også mulig å karakterisere noen av vennskapene jentene i mellom, samt deres vennskap med gutter, for nyttevennenskap i aristotelisk forstand. Kanskje er også det eldre begrepet om vertikale vennskap; som betegner vennskap som inngås som allianser mellom en sterk og en svakere part, også et begrep som karakteriserer vennskapene i jentenes voldelige miljøer? Når for eksempel informanten Pia understreker at hennes guttevenn beskytter alle sine venner ved å utøve vold mot dem som krenker dem, syns hun det er ”litt konge”. Der Pia opplever et horisontalt, godt vennskap, ville jeg med et mer kritisk blikk på vennskap vektlegge hvordan dette vennskapet også har vertikale strukturer og en maktbalanse i seg. Kan Pia bare ”velge vekk” denne vennen, slik idealene om vår tids vennskap tilsier? Min erfaring med de voldelige jentenes vennskap, er at en slik mannlig venn velges ikke vekk uten videre. Hadde Pia gjort det, ville maktbalansen i vennsapsrelasjonene blitt åpenbare: Det ville blitt tolket som et uforståelig svik mot denne vennen, og jeg tror Pia derigjennom ville plassert seg i en utsatt posisjon for selv å bli offer for vennskapskretsens disiplinerende vold. Når Svare peker på at vi i dag ikke trenger å inngå vennskap med det formål at det skal fungere som en trygghetsskapende allianse (se ovenfor), er det noe som kan diskuteres når jeg lar blikket hvile på konkrete jenter innenfor voldelige miljøer. Men hvem vil innrømme at vennskapet med en maktthavende person er basert på annet enn det gode vennskap? Og kanskje er det bare

dette repertoaret av kulturelle fortellinger Pia har når hun skal snakke om relasjonen i termer av vennskap.

I vennskapene mellom jentene selv er maktaspektene tydeligere, ikke minst fordi jentene selv vurderer måter å være jente på i det jeg ser som en hierarkisering mellom ”jenter”, ”jente-jenter” og ” horer”. Jeg fant at begrepet om horen var et viktig omdreiningpunkt for jentenes relasjoner og deres vold. I de unges forestillingsverden er en hore en jente som er promiskuøs, som svikter venner, som er illojal. Enkelt sagt er en hore en nedvurdert måte å være jente på, hun rangeres lavest i jentenes hierarki over jentetyper. Det komplekse med horebegrepet er at det kan brukes både for å markere vennskap, men også for å markere at vennskapets normer er brutt. Dette utløser volden. En eks-venninne kan for eksempel bevege seg nedover i hierarkiet, fra å være ”jente” til å bli ”hore”. I og med denne relasjonsintensivering, omdefineres hun til å være en som fortjener å bli utsatt for vold. Når volden på denne måten skjer innenfor vennskapets rammer, åpner det seg opp et vennskapsbegrep som kan forstås i sammenheng med våre forestillinger om begrepet ”nære relasjoner” samt begrepet ”vennefamilien”. Det er som nevnt enighet om at venner i vår tid kan ha samme funksjon som familieband basert på slektskap. Spørsmålet blir da om en konsekvens av dette er at også vennefamilien må inngå i våre begreper om ”nære relasjoner” på lik linje med familie og parforhold? I så fall er det nødvendig å problematisere det idylliserende vennskapsbegrep som ligger innbakt i våre forestillinger om vennefamilien. Om vennskapsfamilien er en av vår tids nære relasjoner, må vi ikke da også ta inn over oss eksistensen av de mer negative sidene ved nære relasjoner? Kan ikke også aspekter av makt, kontroll og sjalusi komme til overfla-

ten hvis relasjonene i vennskapene og vennefamilien er truet? Når det gjelder volden innenfor gjengmiljøene og mine informanternes vennskapskretser, er det for eksempel ikke urimelig å stille spørsmål om volden jentene imellom kan ses som en disiplinering av relasjonene på samme måte som vi snakker om vold innenfor ekteskap og partnerskap. I politiske handlingsplaner mot vold i nære relasjoner er det parforholdet som gjelder som nær relasjon, men mye av vennskapsvolden skjer også innenfor rammer av relasjoner som oppleves som nære og intense i den del av livsløpet jentene er i.

Bindestrekvenskap og interseksjonalitet

Jeg har i min diskusjon vist til at vennskap mellom ungdom foregår på nye arenaer, samt at de bryter intimitetsgrenser. Vennskap inngås på internett, vennskap befestes gjennom aktiviteter, og en både inkluderes og ekskluderes i ulike sosiale sammenhenger der relasjoner bygges. Jeg har pekt på at etnisitet og økonomi kan ha betydning for slike mekanismer. Videre har jeg pekt på hvordan unge i dag forhandler om vennskapsbegrep ut ifra grenser for kjønn og intimitet, og til slutt har jeg vist hvordan de voldelige jentene i mitt materiale forholder seg til vennskap. Poenget med disse eksemplene, er å klargjøre vennskapenes nyanser og kompleksitet, samt at også makt er en del av prosessene. Kan vi så finne et begrep som er dekkende for disse vennskapstypene?

Det jeg har vist med utgangspunkt i de ulike empiriske studiene, er at den rådende forestilling om hva vennskap er, synes begrensende for å forstå ungdommens relasjoner. Det er for så vidt stadig mulig å karakterisere relasjonene etter kvalitetene lyst, nytte og det gode, noe som peker på en tradisjonell forståelse av vennskapet som

produkt. Nettvennskapene kan være nyttige, shoppingvenninnen kan være morsom og gjøre deg glad der og da, og et dyadisk vennskap på studenthjemmet kunne jeg vurdert til å være det gode vennskap. Særlig i de voldelige ungdommenes forståelse av vennskap, er det mulig å forstå vennskapene som nytte og som allianser. Dette kan ses som at de unges vennskap ikke bryter med, men tvert imot *viderefører* gamle vennskapsforståelser. Samtidig kunne jeg da tolket de voldelige jentene som at de *bryter* med vår tids idealer for vennskap, særlig idealet om at vennskapene inngås ut ifra egne valg og at de varer så lenge de selv vil. Alt dette er interessante innsikter, men er allikevel ikke dekkende for å forstå de unges subjektive opplevelser av sine relasjoner.

Det er ikke uvanlig å betegne vennskap i dag med sosiologen Anthony Giddens' begrep om *rene relasjoner*, som er forhold som bare hviler på seg selv og på individenes *valg* om å være venner. Slike relasjoner står bare ved lag så lenge forholdet oppleves som tilfredsstillende. (Giddens 1994). Denne inspirasjonen er for eksempel tydelig hos Lange og Slagsvold (2003). Jeg argumenterer i min avhandling for at vennskap har mer narsissistiske drag; vennskap dreier seg også om identitetsforhandling, selvbekreftelse og iscenesettelse av seg selv. Derigjennom knytter jeg min forståelse av vennskap til subjektiveringsprosesser. Jeg antyder altså et begrep om vennskap som må forstås i forhold til det partikulære, det situerte, og noen ganger det helt marginale (de voldelige jentenes vennskap). Et slikt fragmentert begrep om vennskap kan ha sin bakgrunn i de vennskapstyper vi kjenner fra historien, men de tilpasses hverdagens referanser og individuelle behov. Jeg forholder meg da til en subjektforståelse og en vennskapsforståelse innenfor et diskur-

sanalytisk rammeverk, og Giddens' sin subjektforståelse lar seg ifølge samfunnsforskerne Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips (1999) ikke uten videre oversettes direkte inn i et slikt rammeverk. Giddens har en kognitiv subjektforståelse, mens den italesettelsen av vennskap som jeg har tilgang på i mitt materiale, er mer preget av en forståelse av at subjektet konstruerer og iscenesetter seg selv gjennom språk. Et slikt blikk innebærer å se subjektet som mer fragmentert og som resultat av visse sosiale og diskursive prosesser som plasserer det i posisjoner som kan være ustabile.

Dette åpner opp for å se vennskap også som ulike former for subjektivering, slik at vi ikke lenger må begrense oss til å snakke om vennskap som et produkt og som det gode. Om jeg holder fast på at vennskap dreier seg om identitetsforhandlinger, muliggjøres spørsmålet om hvorvidt vennskapsbegreper i dag både flyter og blir faste i midlertidige diskursive lukninger. Dette kan potensielt åpne opp for å forstå hvordan vennskap noen ganger inkluderer, andre ganger ekskluderer den ene og samme personen. Slik kan jeg for eksempel forstå at mennesker er tilfreds med vennskap med personer som er basert på en felles interesse på noen få områder. Et eksempel på dette er det å velge seg en "shoppingvenninne", som ellers kan ligne på det aristoteliske lystvennskapet. Og kanskje er de voldelige vennskapene i mitt avhandlingsmateriale en type nyttevennskap som også beveger seg langs vertikale maktakser? Når slike spørsmål stilles til et materiale om vennskap, blir det begrensende bare å skulle vurdere dem etter nytte, lyst og det gode. Kanskje kan vi heller snakke om *bindestreksvennskap*, der relasjonen oppfyller visse behov ut ifra en situasjonsbestemt måte å tenke vennskapsfunksjoner på. Med

dette ønsker jeg å utfordre det kulturelle idealet om at vennskap kun er ”det gode” og helhetlige der mennesker møtes og flyter sammen i ett. Det er til og med mulig at ikke alle mennesker streber etter dette romantiske vennskapsidealet som tilfredsstillende en idé om det fullkomne vennskapet.

Bindestreksvennskap er et begrep om vennskap som gir mening hvis det veves sammen med en subjektforståelse som forstår mennesker som at de inngår i stadige subjektiveringsprosesser som både begrenses og muliggjøres av sosiale og diskursive posisjoner. Med dette antyder jeg at jeg ønsker *interseksjonelle analyser* av vennskap. Begrepet *interseksjonalitet* er et kulturteoretisk begrep som anvendes for å kunne ”beskriva en analys som innebær samverkan mellan olika samhällseliga maktasymmetrier, baserade på kategorier så som genus, sexuell preferens, klass, profession, ålder, nationalitet etc.” (Lykke 2003:48). Begrepet åpner således opp for å kunne gjøre analyser som rommer ”en förståelse för att maktasymmetriernas olika dimensioner (och deras effekter) är ouplöseligt förbundna med varandra genom en dynamisk interaktion” (Lykke 2003:48). Det kan innvendes mot begrepet at det kan bli analytisk u håndterlig om forskeren bringer inn en uendelig rekke maktasymmetrier, og at en med dette uforvarende kan nærme seg den posisjon som Haraway karakteriserer som ”gudetrikset”: Blir analysen ”sannere” og ”virkeligere” dess flere maktasymmetrier forskeren introduserer og ”ser”? Uansett er begrepet et viktig redskap for å forstå subjektets vilkår i et senmoderne samfunn fordi begrepet utgjør en forståelsesramme for å produsere ny kunnskap om den kompleksitet og diversitet som kjennetegner subjektiveringsprosesser i vår tid.

Når det gjelder forskning om vennskap, mener jeg således at begrepet kan

være fruktbart fordi det kan anvendes til å åpne opp for at vennskap både muliggjøres og begrenses av faktorer som alder, kjønn, klasse og etnisitet. Dermed har det potensiale for å belyse at vennskap også kan innbefatte opplevelse av tap og svik. Slik kan vi analysere fram et vennskapsbegrep som tar inn over seg nyanser og kompleksitet ved de mellommenneskelige relasjoner i et senmoderne samfunn.

Noter

1. Denne artikkelen er en lett bearbejdet versjon av min prøveforelesning over oppgitt emne for dr.art.-graden, Universitetet i Bergen 29. mars 2007. Det oppgitte emnet var ”Vennskapsbegreper i endring”.
2. I antikkens Hellas har for eksempel historikere hevdet at vennskap slik vi opplever det i dag, ikke fantes. Begrepet venn kunne brukes om alle man ”sto i et nært forhold til” – naboer, medborgere, slektninger. Omgangen med disse var regulert av normer som vi i dag vil karakterisere som høflige omgangsformer overfor naboer, slektninger og kolleger (Svare 2004:45-46). Vennskapene lignet mest på det Aristoteles vil kalle nyttevennskap – de ble opprettholdt av hensyn til trygghet, økonomi, ikke av dypere medmenneskelige, vennskapelige følelser – og heller ikke basert på individuelle valg. Men det betyr jo ikke at menneskene på denne tiden kunne oppleve følelsesmessige aspekter som gikk utover det rent nytteverdige med vennskapet.
3. Dette er et omstridt punkt i forskningen, og ikke et felt som gir entydige svar. Se for eksempel Sletten et.al. 2004.
4. Kulturviteren Kari Marie Kloster viser i sin hovedoppgave at nettopp forholdet mellom vennskap, forpliktende parforhold og eventuelle ”uforpliktende” forhold basert på sex, er en viktig kilde til ambivalens blant hennes informanter (2003:83-96).
5. Det interessante for den som studerer utøverens legitimeringsstrategier omkring sin vold, er at ved å distansere seg fra et begrep (”gjeng”) som knyttes til vold og mannlighet, søker jentene å nøytralisere sine voldshandlinger ved at de sammenligner seg med gutter og vurderer egne handlinger som mindre alvorlige. På denne måten mener jeg at jentene strategisk utnytter den dominerende diskurs om at vold og gjeng er noe som handler om maskulinitet.

Litteratur

- Allan, Graham 1989. *Friendship: developing a sociological perspective*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Brandtzæg, Petter Bae og Birgit Helene Stav 2004. "Barn og unges skravling på nettet". *Tidsskrift for ungdomsforskning* 1, s. 27-47.
- Brown, Sheila 1998. *Understanding youth and crime. Listening to youth?* Buckingham, Philadelphia, Open University Press.
- Danielsen, Hilde 2006. *Med barn i byen. Foreldreskap, plass og identitet*. Avhandling (dr. art). Bergen, Universitetet.
- Featherstone, Mike, Fredrik Miegel og Thomas Johansson 1994. *Kultur, kropp og konsumtion: kultursociologiske tekster*. Stockholm, Brutus Östlings bokförlag Symposium
- Giddens, Anthony 1994. *Intimitetens forandring. Seksualitet, kærlighed og erotik i det moderne samfund*. København, Hans Reitzels Forlag.
- Heggli, Gry 2002. *Skoledagboken: en folkloristisk analyse av unge jenters skrivehandlinger*. Oslo, Unipub.
- Hellesund, Tone 2001. *Den norske peppermø. Om kulturell konstituering av kjønn og organisering av enslighet*. Avhandling (dr. art.). Bergen, Universitetet.
- Herring, Susan 1999. "Bringing familiar baggage to the new frontier: Gender differences in computer-mediated communication". S. 144-154 i Victor J. Vitanza (ed.): *Cyber Reader*. Boston, Allyn & Bacon.
- Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag Samfundslitteratur.
- Kloster, Kari Marie 2003. *Singelliv. I grenselandet mellom enslighet og parforhold*. Hovedoppgave i etnologi. Bergen, Universitetet.
- Lange, Birgitte og Marit Slagsvold 2003. *Venner for harde livet. Skråblikk på moderne vennskap*. Oslo, Aschehoug.
- Lee, Nick 2001. *Childhood and society. Growing up in an age of uncertainty*. Buckingham, Open University Press.
- Livingstone, Sonia 2001. *Young people and New Media. Childhood and the changing media environment*. London, Sage.
- Lykke, Nina 2003. "Interseksjonalitet – ett anvendbart begrepp för genusforskningen". *Kvinnovetenskaplig tidsskrift*. 24: 1:47-56.
- McRobbie, Angela 1991. *Feminism and Youth Culture: From 'Jackie' to 'Just Seventeen'*. London: Macmillan.
- Natland, Sidsel 2006. *Volden, horen og vennskapet. En kulturanalytisk studie av unge jenter som utøvere av vold*. Avhandling (dr. art.). Bergen, Universitetet.
- Rysst, Mari 2005. "Det koster å være kul. Om tweenagers opplevelse av tilhørighet i en flerkulturell setting i Oslo." *Tidsskrift for ungdomsforskning* Nr. 2, s. 5-26.
- Sletten, Mira Aaboen, Tone Fløtten og Anders Bakken 2004. "Vennskapets pris – fattigdom og sosial isolasjon i ungdomstida". *Tidsskrift for ungdomsforskning*. Nr. 2, s. 55-76.
- Svare, Helge 2004. *Vennskap*. Oslo, Pax.
- Wykes, Maggie 2001. *News, Crime and Culture*. London-Sterling, Virginia, Pluto Press.
- Zackariasson, Maria 2001. *Maktkamper och korridorffester: en etnologisk studie av kulturella processer och gruppinteraktion i två studentkorridorer*. Uppsala: Etnologiska avdelningen, Uppsalas Universitet.
- Ågotnes, Knut 2004. "En lykkelig mann trenger dygdige venner". Om Aristoteles

og vennskapet. ”Arr. *Idéhistorisk* Åmås, Knut Olav (red.) 2005. *Venner for
tidsskrift*. Nr. 1, s. 47-55. *livet. Lesebok om vennskap*. Oslo, Kagge.